

ลักษณะเฉพาะของเรือนพื้นถิ่นไทในเมืองยอง

รัฐฉาน สหภาพเมียนมาร์

Identical Characteristics of Tai Vernacular Houses in Mong Yawng, Shan State, Myanmar

กันยารัตน์ อาทนิตย์ และ ระวีวรรณ โอฬารรัตน์มณี

Kanyarat Arthanit and Rawiwan Oranratmanee

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เชียงใหม่ 50200 ประเทศไทย

Faculty of Architecture, Chiang Mai University, Chiang Mai, 50200, Thailand

บทคัดย่อ

กลุ่มไทในเมืองยองหรือเรียกสั้น ๆ ว่า ไทยอง เป็นกลุ่มไทลื้อที่อพยพมาจากสิบสองปันนา มาอาศัยในเมืองยอง รัฐฉานตะวันออก สหภาพพม่า เมื่อหลายร้อยปีก่อน โดยนำเอาแบบแผนเรือนไทลื้อมาปรับผสมผสานกับสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในพื้นที่จนเกิดเป็นแบบแผนเฉพาะถิ่น งานวิจัยนี้สนใจศึกษาบ้านเรือนไทยอง เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีการศึกษาวิจัยอยู่น้อย มีลักษณะบ้านเรือนที่สะท้อนถึงสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นไทที่ไม่เหมือนที่อื่น ในขณะเดียวกันก็มีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงตามกระแสสมัยใหม่ และการเปิดเมืองยองเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวจึงเป็นกรณีศึกษาสำคัญที่เติมเต็มช่องว่างความรู้ได้ งานวิจัยนี้ได้สำรวจพื้นที่ศึกษาและวิเคราะห์รูปแบบของเรือนพื้นถิ่นไทยอง เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ มีกลุ่มตัวอย่างใน 4 บ้าน รวม 19 เรือน มีเกณฑ์การคัดเลือกชุมชนบ้านที่ยังหลงเหลือลักษณะของชุมชนไท เป็นชุมชนเกษตรกรรมที่ยังมีองค์ประกอบวิถีสังคมวัฒนธรรมไทและมีเรือนพื้นถิ่นไทหลงเหลืออยู่ และคัดเลือกเรือนที่มีอายุการสร้างไม่ต่ำกว่า 15 ปี มีลักษณะทางกายภาพใกล้เคียงกับวรรณกรรมเรือน

เรือนพื้นถิ่นไทในเมืองยอง
รัฐฉาน สหภาพเมียนมาร์

ไไทยองที่ได้ศึกษามา วิธีการเก็บข้อมูลใช้การสังเกตบันทึกลักษณะสถาปัตยกรรม และสัมภาษณ์ผู้อยู่ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่าบ้านเรือนพื้นถิ่นไทในเมืองยอง มีแบบแผนของการตั้งถิ่นฐาน สถาปัตยกรรม ตลอดจนวิถีชีวิตดั้งเดิมที่เป็นไทลื้อ จากถิ่นกำเนิดที่ปรากฏชัด จากลักษณะรูปทรงและที่ว่างทางสถาปัตยกรรม โดยผสมผสานกับไทจีนและไทใหญ่ ไปพร้อมการปรับตัวตามสภาพแวดล้อมที่ ร้อนกว่าถิ่นเดิม และการเปลี่ยนพื้นที่ใช้สอยไปตามความต้องการของครัวเรือน ที่เปลี่ยนไป ทำให้มีองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมและสภาพแวดล้อมที่ เฉพาะตัว เป็นกรณีศึกษาที่ควรแก่การอนุรักษ์ในแง่ของการผสมผสานลักษณะ ถิ่นไท

คำสำคัญ: สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น, เรือนไไทยอง, ที่ว่างภายใน, เมืองยอง

Abstract

The Tai in Mong Yawng in Shan State of Myanmar, known as Tai Yawng, are Tai Lue who migrated from Sibson Panna several hundred years ago. They brought the indigenous Tai Lue housing

patterns and adopted some local patterns of Tai Yai and Tai Khun as well as some modern influences, resulted in the localized patterns. This study explored the villages and houses in this area which has not been researched extensively. Although unique and well-conserved, they are at risk of changes due to modernization and tourism accessibility to the area. The research focus is on the dynamics of architectural patterns as occurred in Tai vernacular architecture. Altogether four villages and nineteen houses are surveyed. The criteria for the selection of villages under study are ones that its villagers continue the peasant way of life and exist the Tai houses; the houses under study, are chosen from their ages of no less than 15 years whose indigenous Tai housing patterns remain. The field methods were based on observations and interviews with inhabitants, leaders and key persons in the area. The results from the survey reveal some identical Tai Lue housing patterns along with some adopted patterns of Tai Yai and Tai Khun. Some climatic adaptation and changes due to the needs and demands of households are also observable in the architecture, as resulted in unique characteristics of its elements.

Keywords: Vernacular Architecture, Tai Yawng house, Interior space, Mong Yawng

บทนำ

สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเป็นสิ่งก่อสร้างโดยกลุ่มชนตามวิถีกายภาพ สังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจ มีการถ่ายทอดระบบและวิธีการก่อสร้างต่อเนื่องกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ แต่ละพื้นที่มีลักษณะของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่แตกต่างหรือคล้ายคลึงกันขึ้นอยู่กับภูมิปัญญา วิถีชีวิต และระบบนิเวศของแต่ละพื้นที่ รูปแบบของสิ่งก่อสร้างอาจจะพัฒนาไปจากรูปแบบเดิมจากการรับเอาวัฒนธรรมท้องถิ่นที่อยู่ร่วมกัน และการปรับตัวเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพและวัสดุท้องถิ่นนั้น ๆ¹

ชนชาติ “ไท” หรือ “ไต” เป็นชนชาติหนึ่งที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน และมีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่เด่นชัด ทั้งวิถีชีวิต ภาษา การแต่งกาย รวมถึง การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนที่ถูกหล่อหลอมผ่านกาลเวลาและสถานที่² จากเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ของชาติพันธุ์ตนเองกับการปฏิสังสรรค์กลุ่มชนชาติอื่นใน แถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จีนตอนใต้ และอินเดีย ทำให้บ้านเรือนไทแต่ละถิ่น มีลักษณะเฉพาะบางอย่างร่วมกันตามอุดมคติไทที่ยึดถือมาแต่เดิม และมีลักษณะ บางประการที่แตกต่างเฉพาะตัวจากการหลอมรวมลักษณะของถิ่นที่³

เมืองยอง รัฐฉาน สหภาพเมียนมาร์ เป็นหนึ่งในถิ่นฐานไทที่มีประวัติ- ศาสตร์ยาวนานเกี่ยวข้องกับอาณาจักรในอดีต ทั้งราชอาณาจักรจิ้น พม่า ล้านนา สยาม ล้านช้าง และสิบสองพันนา ทำให้เมืองยองเป็นพื้นที่หลอมรวมแบบแผน ทางวัฒนธรรมของหลากหลายเชื้อชาติ ตามหลักฐานประวัติศาสตร์กล่าวถึง เมืองยองว่าเคยเป็นส่วนหนึ่งของล้านนา เป็นเมืองขึ้นของจิ้น พม่า และเคยเป็น ส่วนหนึ่งของอาณานิคมอังกฤษ⁴ ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ได้กล่าวว่าชาวเมือง ยองสืบเชื้อสายมาจากกลุ่มไทลื้อที่อพยพมาจากเชียงรุ่งและเมืองอื่น ๆ ในเขต สิบสองพันนา มณฑลยูนนานของจีน มาอาศัยอยู่ในเมืองยองซึ่งเดิมมีกลุ่มไทจีน และไทใหญ่อาศัยอยู่ จึงทำให้เมืองยองเป็นเมืองที่มีความซับซ้อนทางวัฒนธรรม ที่เกิดจากการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมระหว่างไทลื้อ ไทจีน และไทใหญ่ เกิดเป็น “พหุลักษณะ” ของการผสมผสานที่ทำให้เกิดวัฒนธรรมไทยองขึ้น⁵

หลังยุคอาณานิคมในช่วงสงครามกลางเมืองในพม่า เมืองยองซึ่งเป็น เส้นทางยุทธศาสตร์การค้าและการทหารได้ถูกปิดเป็นเวลาหลายสิบปี แม้เกิด การหยุดชะงักของการพัฒนา แต่ก็ได้ช่วยอนุรักษ์แบบแผนของเมืองและวิถีชีวิต ไทไว้ได้มาก หลังการเปิดเมืองยองให้เดินทางท่องเที่ยวได้ในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา ได้ส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมตามกระแสวัฒนธรรม ภายนอกที่หลั่งไหลเข้ามา ทำให้กายภาพของเมืองยองเปลี่ยนแปลงไปอย่าง รวดเร็ว และลักษณะเรือนได้เปลี่ยนแปลงไปหลายประการ จากการต่อเติมเพื่อ เพิ่มพื้นที่ใช้สอย การเปลี่ยนรูปแบบการใช้งาน ไปจนถึงการรื้อเรือนเก่าทิ้งและ ปลุกสร้างขึ้นเป็นเรือนแบบสมัยใหม่ เรือนพื้นถิ่นไทในเมืองยองแบบดั้งเดิม ซึ่งถือเป็นภูมิปัญญาและวัฒนธรรมอยู่อาศัยของท้องถิ่นจึงมีแนวโน้มจะเลือน หายไปโดยที่ยังไม่ได้มีการศึกษาเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ จากปัญหาดังกล่าว จึงเป็นที่มาของงานศึกษาเรือนพื้นถิ่นไทในเมืองยอง รัฐฉาน สหภาพเมียนมาร์ เพื่อเก็บบันทึกหลักฐานลักษณะเรือนดั้งเดิมของเรือนพื้นถิ่นไทในเมืองยอง

นำไปสู่การอนุรักษ์เรือนเหล่านี้ไว้ให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาก่อนจะถูกเปลี่ยนแปลงหรือรื้อถอนไปในอนาคต

วัตถุประสงค์ในการศึกษา

- 1. เพื่อสำรวจและวิเคราะห์ลักษณะของบ้านเรือนพื้นถิ่นไทในเมืองยอง รัฐฉาน สหภาพเมียนมาร์
- 2. เพื่ออภิปรายเกี่ยวกับอัตลักษณ์ที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ของเรือนพื้นถิ่นไทในเมืองยอง

วิธีวิจัย

งานศึกษานี้ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) มีขั้นตอนดังนี้

- 1. ทบทวนวรรณกรรมและเอกสารที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วยข้อมูลทางประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ความเชื่อ ประเพณีและวัฒนธรรม สังคมและวิถีชีวิต สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นและเรือนพื้นถิ่นไทในเมืองยอง
- 2. งานภาคสนาม มีวิธีการดังนี้
 - การเก็บข้อมูลใช้วิธีการตั้งรหัสหมู่บ้าน รหัสทีมสำรวจ และรหัสเรือน นำข้อมูลที่กำหนดเพื่อสอบถามผู้อยู่อาศัยในเรือน ตลอดจนหัวหน้าชุมชนและผู้ที่อยู่ในพื้นที่เมืองยอง และบุคคลที่มีข้อมูลเกี่ยวกับการสร้างเรือน อายุเรือน และข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับตัวเรือน โดยใช้การคัดเลือกแบบเจาะจงและการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างเชิงทฤษฎี โดยมีการตั้งรหัสดังตาราง

ตารางแสดงตัวอย่าง
การให้รหัสในงานวิจัย

รหัสหมู่บ้าน	รหัสทีมสำรวจ	รหัสเรือน
V1 = บ้านก่อช้อย	H1 = ทีมที่ 1	A = หลังที่ 1
V2 = บ้านตอง	H2 = ทีมที่ 2	B = หลังที่ 2
V3 = บ้านกอม	H3 = ทีมที่ 3	C = หลังที่ 3
V4 = บ้านโป่ง		D = หลังที่ 4

- การสังเกต ใช้การสำรวจรังวัด ร่างภาพ ถ่ายภาพ (รูปแบบเรือน ผังพื้นเรือน โครงสร้างเรือน และองค์ประกอบเรือน) ส่วนการสัมภาษณ์ ใช้วิธีสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง มีการกำหนดโครงเรื่องและกรอบคำถามที่จัดเตรียมไว้ล่วงหน้า และใช้คำถามปลายเปิดเป็นส่วนใหญ่ ประกอบด้วย

กลุ่มคำถามพื้นฐานเกี่ยวกับเรือน ได้แก่ ข้อมูลเจ้าของเรือนและลักษณะการใช้พื้นที่ วิถีความเป็นอยู่ กิจกรรมต่าง ๆ ตามวิถีชีวิตประจำวัน กลุ่มคำถามเกี่ยวกับด้านกายภาพ ได้แก่ ผังบริเวณเรือน การจัดวางตำแหน่งองค์ประกอบกายภาพในและนอกเรือน กลุ่มคำถามเกี่ยวกับคติความเชื่อ ได้แก่ พิธีกรรมในเรือน พื้นที่ความเชื่อหลักของทิศทาง เช่น ทิศทางการวางหัวนอน เสาพญา-เสานาง และหิ้งบูชา ฯลฯ

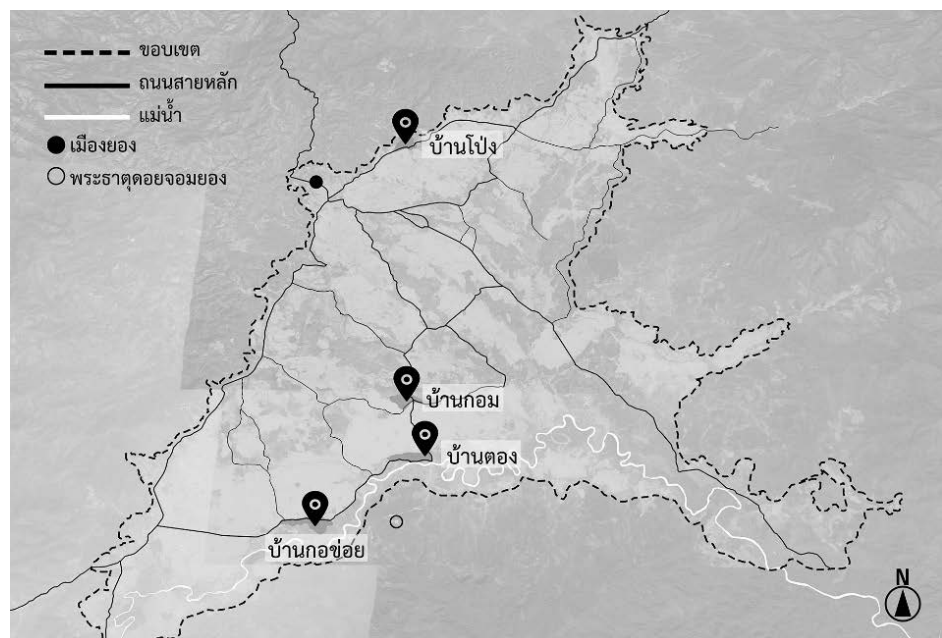
3. การวิเคราะห์ข้อมูล เป็นการนำข้อมูลที่ได้จากการลงพื้นที่ภาคสนามมาแยกประเภทและจัดหมวดหมู่ วิเคราะห์เนื้อหา เพื่อหาลักษณะและรูปแบบของเรือน ตลอดจนความเชื่อมโยงของพื้นที่ใช้สอย วิถีชีวิต และความเชื่อ

4. การสังเคราะห์ข้อมูล นำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์จำแนกลักษณะและรูปแบบเรือน มาสังเคราะห์ผ่านข้อมูลจากชุดผังและแผนภูมิความสัมพันธ์ ตารางเปรียบเทียบ ภาพขยายสามมิติ เพื่อนำไปสู่ข้อสรุปผลการศึกษา

พื้นที่ศึกษา

พื้นที่ศึกษาตั้งอยู่ในเมืองยองทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของภูวนาน สหภาพเมียนมาร์ ในการคัดเลือกบ้านใช้การสำรวจรอบเมืองพร้อมกับผู้นำชุมชนท้องถิ่น และคัดเลือกมาลงสนามเชิงลึกรวม 4 บ้าน ประกอบด้วยบ้านกอช้อย บ้านตอง บ้านกอม และบ้านโป่ง ดังภาพตำแหน่งบ้านบนแผนที่เมืองยอง

ภาพที่ 1 เมืองยองและตำแหน่งบ้านที่ศึกษา

ผลการศึกษา

ผลวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งเป็น 3 ส่วน ได้แก่ เมือง บ้าน และเรือน ดังนี้

เมืองยอง

เมืองยองตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของเชียงตุง มีภูเขาล้อมรอบ เป็นที่ราบแอ่งลุ่มน้ำหลายสาย ได้แก่ น้ำคาบ น้ำยอง น้ำปุง น้ำอิงและน้ำวัง และแม่น้ำสาวย่อยอื่น ๆ เมืองยองถือเป็นเขตเกษตรกรรมที่มีความอุดมสมบูรณ์ตั้งแต่อดีต จึงมีผู้คนอพยพจากที่ต่าง ๆ เข้ามาตั้งถิ่นฐาน มีพระธาตุจอมยองและต้นไม้ประจำเมืองคือ ไม้สรีคำ เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำเมือง

ผังเมืองยองประกอบด้วยเขตกำแพงเมืองลักษณะรูปวงรีตั้งอยู่บนเนินสูง มีคูน้ำคันดินและมีประตูเมือง 4 ด้าน ประกอบด้วย ด้านทิศเหนือติดกับดอยปางหนาว มีประตูม่อนแสน ด้านทิศใต้ติดที่ราบโดยมีแม่น้ำยองไหลผ่าน มีประตูเสือเมือง ด้านทิศตะวันออกติดที่ราบ มีประตูป่าแดงและประตูน้อย ด้านทิศตะวันตกติดเทือกเขา มีประตูปางหิง

ในเมืองยองมีบ้านประมาณ 70-80 บ้าน ประชากรประมาณ 3-5 หมื่นคน แต่ละบ้านมีระบบการปกครองดูแลตนเอง มีรากฐานความเป็นระบบสังคมแบบเครือญาติ ในเขตตัวเมืองยองมีถนนสายหลักซึ่งระหว่างทางจะมีเรือนแถวเรียงรายข้างทางเพื่ออยู่อาศัยและประกอบกิจการค้าขาย มีวัดหัวข่วงและตลาดเป็นศูนย์กลาง ชาวไทยองดำรงชีพตามวิถีสังคมเกษตรกรรม ปลูกข้าว ปลูกผักสวนครัว เลี้ยงสัตว์เพื่อการค้าขายและนำไปเป็นอาหาร แต่ละเรือนจะมีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง

หมู่บ้าน

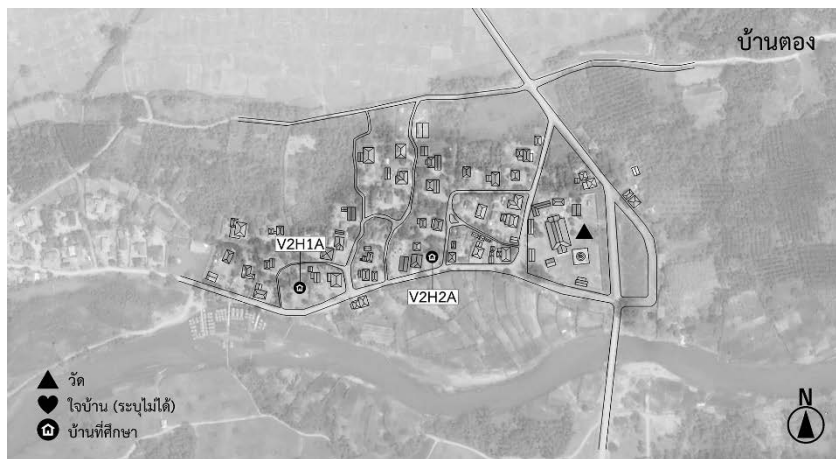
การวิเคราะห์ผังบ้านก่อข่อย บ้านตอง บ้านกอม และบ้านโป่ง (ภาพที่ 2-5) พบว่าลักษณะของผังบ้านมีขนาดพอเหมาะประมาณ 50-100 หลังคาเรือน มีประชากรประมาณ 300-500 คน ชื่อของแต่ละบ้านมักตั้งตามลักษณะเฉพาะหรือตามประวัติศาสตร์ที่มาของการตั้งบ้าน ในพื้นที่มีถนนสายหลักเป็นวงรอบวิ่งจากหัวและท้ายบ้าน มีการกำหนดตำแหน่งหัวบ้าน กลางบ้านและหางบ้าน โดยอ้างอิงตามลำน้ำ มีจุดกลางบ้านเป็นที่ตั้งของหอโอบบ้าน ภายในมีเสาโอบบ้าน ลักษณะเป็นเสาปูนหรือไม้ ปลายยอดเป็นดอกบัวตูม ล้อมรั้วกันไว้ ทุกบ้านมีวัดมักอยู่ในจุดที่มีบริเวณกว้างขวาง เข้าถึงได้ง่าย อาจอยู่หัวบ้านหรือกลางบ้าน

เรือนเกาะกลุ่มกันตามเครือข่าย มีช่วงลานหน้าเรือนล้อมรอบด้วยสวนต่าง ๆ โดยมีรั้วไฟसान ตลอดจนรั้วอิฐล้อมไว้ และเปิดประตูเล็ก ๆ เชื่อมต่อระหว่างกลุ่มเรือนที่อยู่ติดกัน

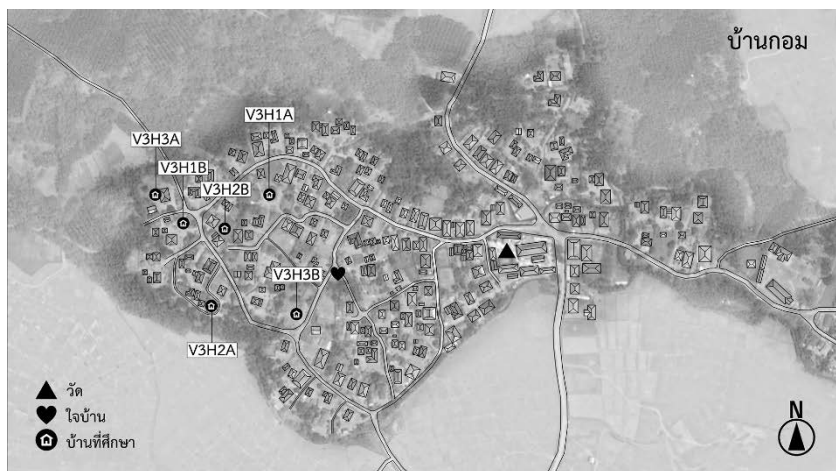
ภาพที่ 2 ตำแหน่งเรือน
ที่ศึกษาบ้านกอช้อย

ภาพที่ 3 ตำแหน่งเรือน
ที่ศึกษาบ้านตอง

ภาพที่ 4 ตำแหน่งเรือน
ที่ศึกษาบ้านกอม

ภาพที่ 5 ตำแหน่งเรือน
ที่ศึกษที่บ้านโป่ง

เรือนไทยอง

จากการสำรวจกลุ่มตัวอย่างเรือนทั้ง 19 หลัง พบว่ามีอายุการสร้างเรือนประมาณ 15-60 กว่าปี เป็นเรือนที่สร้างโดยพ่อแม่หรือปู่ตายาย โดยดัดแปลงต่อเติมหรือขยายบ้างตามความต้องการของครัวเรือนแต่ละรุ่นที่สืบกันมา แต่ละครัวเรือนมีสมาชิกอยู่ประมาณ 3-6 คน ประกอบด้วย พ่อ แม่ ลูกชาย ลูกสาว ลูกเขยหรือลูกสะใภ้ และหลาน เมื่อแต่งงานจะย้ายเข้าเรือนของฝ่ายหญิงหรือฝ่ายชายตามแต่จะตกลงกัน และเมื่อพ่อแม่เสียชีวิตลง ลูกชายหรือลูกสาวที่เลี้ยงดูพ่อแม่มักได้มรดกสืบเรือนต่อไป

1. รูปแบบเรือน

การวิเคราะห์รูปแบบเรือนดังแสดงในภาพที่ 6 พบว่ามีลักษณะหลักร่วมกันคือ เป็นเรือนขนาดใหญ่ ยกพื้นสูง เสาไม้ตั้งบนหินไม่ฝังดิน ผนังปิดด้วยแผ่นไม้หรือไม้ไผ่จักสาน มีช่องหน้าต่างไม่มากนัก หลังคาเป็นทรงปั้นหยาและทรงมะนิลา มุงกระเบื้องดินขอ เปิดหน้าจั่วเป็นช่องระบายอากาศขนาดเล็ก นิยมทำหลังคาคลุมตัวเรือนโดยใช้จั่วขวางต่อชนโดยไม่ต้องมีรางน้ำกลางเรือน รูปทรงพื้นฐานของเรือนพบว่ามีรูปแบบหลัก 2 แบบ คือ เรือนจั่วเดี่ยวและเรือนจั่วแฝด ลักษณะเรือนจั่วเดี่ยวมักเป็นเรือนที่มีสมาชิกครอบครัวอยู่กันไม่มาก จึงใช้พื้นที่รวมอยู่ในเรือนหนึ่งหลังไม่มีการแยกเรือน มีชานแดดอยู่ด้านข้างหรือหลังเรือน ส่วนเรือนจั่วแฝดมีทั้งที่สร้างในคราวเดียวและขยายหรือต่อเติมภายหลัง ส่วนมากมีอยู่ข้างแยกออกจากตัวเรือนหลัก มีชานแดดอยู่หน้าเรือนหรือข้างเรือนคล้ายกันกับแบบแรก

V1H1A

V1H1B

V1H2A

V1H2B

V1H3A

V1H3B

V1H3C

V2H1A

V2H2A

V3H1A

V3H1B

V3H2A

V3H2B

V3H3A

V3H3B

V4H1A

V4H1B

V4H1C

V4H1D

ภาพที่ 6 เรือนสำรวจใน
4 หมู่บ้าน รวม 19 หลัง

2. ผังเรือน

การวิเคราะห์ผังเรือนตัวอย่างทั้ง 19 หลัง โดยจัดเรียงตามรหัสและกำหนดสีตามการใช้พื้นที่ดังภาพที่ 7 พบว่ามีการจัดวางผังเรือนคล้ายกันคือ มีองค์ประกอบพื้นที่คล้ายกันและมีลำดับการเข้าถึง ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างส่วนคล้ายกัน

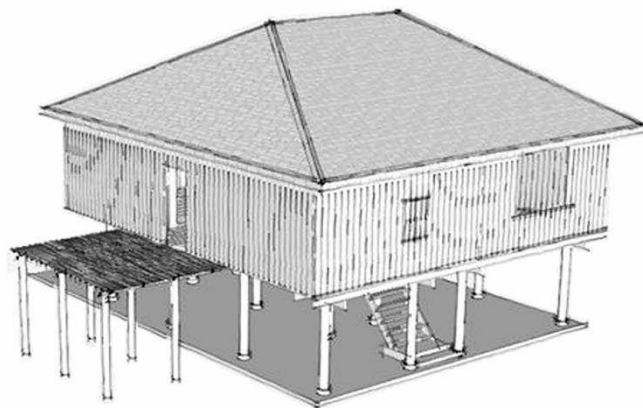
เมื่อพิจารณารูปแบบหลักพบว่า มีสองแบบแผนของผังซึ่งสัมพันธ์กับรูปทรงเรือน มีรายละเอียดดังนี้

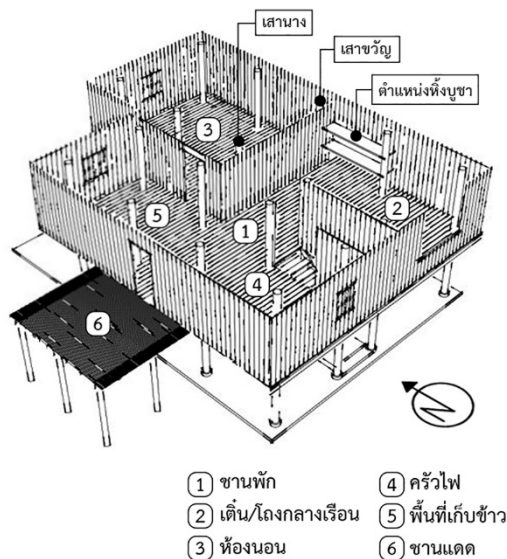
ภาพที่ 7 ผังเรื่อและ
ตำแหน่งพื้นที่ใช้สอย

- **แบบที่ 1** ลักษณะเป็นเรื่อจัวเดื่อ ซึ่งผู้วิจัยได้คัดเลือกเรื่อที่มีลักษณะเป็นตัวแทนของเรื่อดังภาพที่ 8 ผังเรื่อค่อนข้างเป็นรูปตัวแอลหรือรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า เป็นเรื่อที่ใช้พื้นที่ร่วมกัน มีบันไดทางขึ้นหน้าเรื่อหรือช่องบันไดได้เรื่อนำไปสู่บนเรื่อ ภายในเรื่อมีพื้นที่ใช้สอยเปิดโล่งเชื่อมต่อกันยกเว้นห้องนอนจะมีการปิดกั้นด้วยฝาไม้ ทางทิศตะวันออกของตัวเรื่อจะเป็นส่วนของเดิ่น (โถงกลางเรื่อ) และโนสอม (ห้องนอน) ส่วนครัวไฟและพื้นที่เก็บข้าวจะอยู่ทางทิศตะวันตกของตัวเรื่อ ซึ่งมีประตูเปิดออกสู่ขานแคดเป็นพื้นที่ชักล้างเปิดโล่งไม่มีหลังคาคลุม (ภาพที่ 9)

ภาพที่ 8 ลักษณะของเรือน
จั่วเดียว (V4H1A)

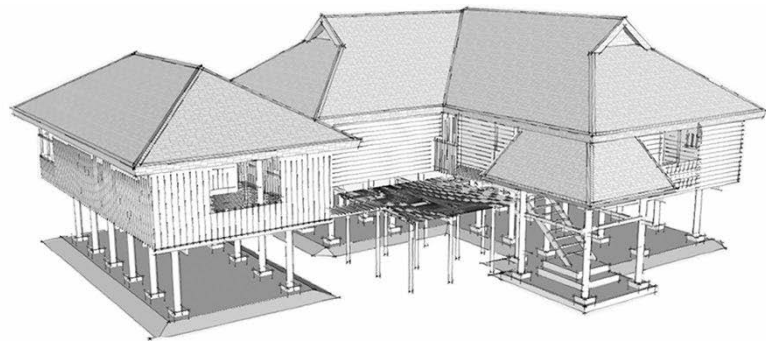
ภาพที่ 9 ตำแหน่งพื้นที่
ใช้สอยของเรือนจั่วเดียว
(V4H1A)

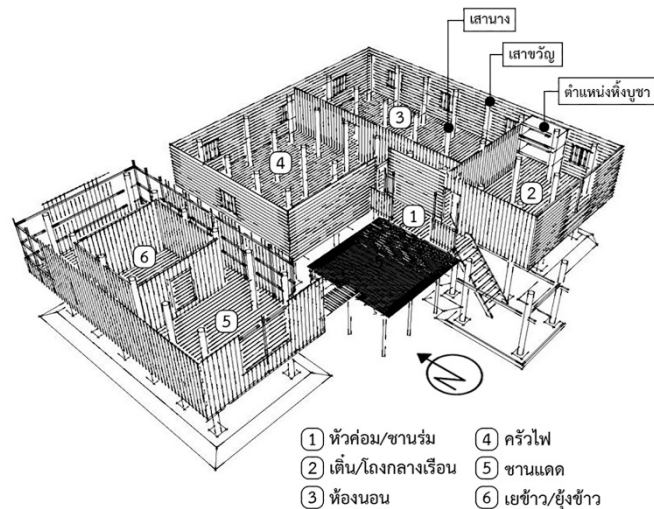
① ชานพัก	④ ครุ่ไฟ
② เต้น/โถงกลางเรือน	⑤ พื้นที่เก็บข้าว
③ ห้องนอน	⑥ ชานแดด

- **แบบที่ 2** ลักษณะเรือนจั่วแฝด ประกอบด้วยเรือนหลักและเรือนรอง ซึ่งได้คัดเลือกเรือนที่มีลักษณะเป็นตัวแทนของเรือนดังภาพที่ 10 มีผังเรือนหลักรูปตัวแอลและเรือนรองรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า เป็นเรือนที่ใช้พื้นที่และหลังคาแยกจากกัน หน้าเรือนมีบันไดขึ้นสู่หัวค่อม (ชานร่ม) ตัวเรือนจะมีฝาผนังระหว่างหัวค่อมและพื้นที่ปิดล้อมภายนอกก่อนเข้าสู่ภายในเรือน ซึ่งตัวเรือนหลักประกอบด้วยเต้นหรือโถงกลางเรือนและในโสม (ห้องนอน) อยู่ฝั่งทางทิศตะวันออก ส่วนครัวไฟจะอยู่ทางทิศตะวันตกของเรือนหลัก มีการเชื่อมต่อพื้นที่ด้วยการลดระดับให้ต่างกันตามการใช้งาน นอกจากหัวค่อมจะเชื่อมภายในตัวเรือนแล้วยังเชื่อมส่วนชานแดดไปยังเรือนรองที่อยู่ทางทิศตะวันตก โดยชาวบ้านมักจะทำเรือนรองเป็นยุ้งข้าว ซึ่งเรือนบางหลังจะมีการแยกส่วนครัวไฟและพื้นที่เก็บของไว้ที่เรือนรอง (ภาพที่ 11)

ภาพที่ 10 ลักษณะของ
เรือนจ้าวแฝด (V1H1A)

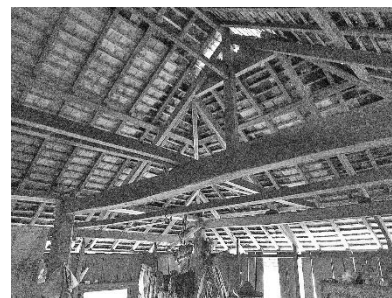
ภาพที่ 11 ตำแหน่งพื้นที่
ใช้สอยของเรือนจ้าวแฝด
(V1H1A)

3. โครงสร้างเรือน

จากการสัมภาษณ์เจ้าเรือนพบว่าก่อนการปลูกสร้างจะมีการสะสมไม้หลายฤดูกาลเกษตรเพื่อเป็นโครงสร้างหลัก การสร้างเรือนโดยคนในหมู่บ้านช่วยกัน มีคติคล้ายกันกับเรือนไทลื้อ คือกำหนด 12 เสาหลวง มีเสาค้ำรับพื้น 6 เสา วังแนวตรงกลางระหว่างเสาหลวง การก่อสร้างเริ่มที่การปักเสาที่ละคู่ เริ่มจากเสาขวัญตามด้วยเสานาง สอดคานยึดกันไว้ ลักษณะโครงสร้างเป็นระบบเสา คาน ตง พื้น (ภาพที่ 12 ซ้าย) โดยเสาไม้ตั้งบนหินหรือแท่งปูนไม่ฝังดิน ใช้เสากลมหรือแต่งเป็นแปดเหลี่ยม เรือนโดยรวมพบว่ามีขนาดประมาณ 30-50 เสา มีขนาดกว้าง 3 วา ยาว 6 วา โครงหลังคาไม่เป็นระบบช่อและอะเสเจาะรูสวมลงบนเดือยหัวเสา (ภาพที่ 12 ขวา) วัสดุหลังคาเป็นหลังคากระเบื้องดินขอ สำหรับเรือนยกได้สูงโปร่งโล่ง โดยมีเสาบางต้นสั้นรับถึงแค่ระดับพื้นนั้น ใช้การเพิ่มไม้โครงสร้างอีกแนวหนึ่งวางลอดช่องเสาเช่นเดียวกับคานแต่ขวางกัน มีการลดระดับลงจากคาน

ภาพที่ 12
(ซ้าย) โครงสร้างพื้น
(ขวา) โครงสร้างหลังคาเรือน

4. องค์ประกอบพื้นที่ใช้สอยของเรือน

เมื่อพิจารณาองค์ประกอบพื้นที่ใช้สอยพบว่ามีองค์ประกอบหลักคล้ายกัน แต่ละองค์ประกอบมีรายละเอียดดังนี้

- ใต้ถุนเรือน (ภาพที่ 13) เป็นพื้นที่โล่งแต่มีช่วงเสาถ้ำ มีการปรับระดับพื้นดินให้สูงขึ้นประมาณ 20 ซม. เพื่อป้องกันน้ำฝน ความสูงจากพื้นใต้ถุนถึงพื้นเรือนชั้นบนประมาณ 2 ม. มีการกั้นพื้นที่เพื่อใช้เก็บอุปกรณ์ทางการเกษตร เก็บฟืน จอดรถ หรือล้อมคอกเลี้ยงสัตว์ ฯลฯ ส่วนพื้นที่ใต้ถุนหน้าเรือนใช้พักผ่อน และทำงานช่างและหัตถกรรม

ภาพที่ 13
(ซ้าย) ใต้ถุนเรือนหลัก
(ขวา) ใต้ถุนเรือนรอง

- บันได (ภาพที่ 14) เป็นบันไดแบบขึ้นทางเดียว มีหลังคาคลุม บันไดกว้างประมาณ 1.00-1.50 ม. ทำจากไม้ทั้งหมด ส่วนมากไม่พบราวจับบันได

ภาพที่ 14 บันไดขึ้นเรือน

- **หัวค่อม (ชานร่ม)** (ภาพที่ 15) เป็นพื้นที่ชานด้านหน้าสุด เชื่อมต่อกับบันไดขึ้นเรือน มักอยู่ด้านทิศเหนือหรือทิศใต้ของตัวเรือน มีหลังคาคลุมเปิดโล่งเชื่อมต่อพื้นที่ต่าง ๆ ก่อนเข้าสู่พื้นที่ภายในเรือนหลัก

ภาพที่ 15 หัวค่อม (ชานร่ม)

- **เดิน (โถงกลางเรือน)** (ภาพที่ 16) เป็นส่วนด้านหน้าสุดของ เรือนอยู่ทางตะวันออก เป็นพื้นที่อเนกประสงค์ ใช้รับแขก นั่งพักผ่อนหรือ ทำงานในเวลากลางวัน และทำกิจกรรมต่าง ๆ ของครอบครัวในเวลาเย็น เพราะเป็นพื้นที่ที่มีอากาศถ่ายเทได้ดี โดยตีฝาห่าง ๆ แบบไม้ระแนงหรือติด ระเบียงแทนการทำฝาทึบ

ภาพที่ 16 เดิน (โถงกลาง เรือน)

- **โนโสม (ห้องนอน)** (ภาพที่ 17 ซ้าย) มักอยู่ทางตะวันออก เชื่อมจากโถงกลางเรือน มีประตู 1-2 ช่อง ภายในโล่งต่อเนื่องกัน ไม่แบ่งห้อง ใช้มุ้งกางนอนเรียงต่อกันไป อาจมีการกั้นพื้นที่ของแต่ละคนด้วยฝาไม้หรือ ผ้าม่าน ในเรือนมีเสามงคลก้ำกับอยู่สองต้น เสากลางตะวันออกคือ เสาขวัญ ส่วนทางตะวันตกคือ เสานาง

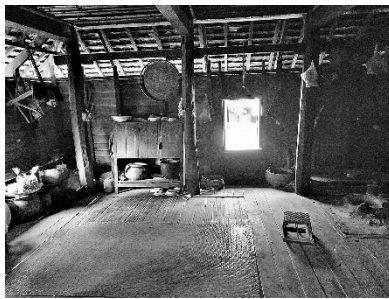
การนอนหันหัวนอนไปทางทิศตะวันออก ส่วนที่นอนเจ้าเรือนมัก อยู่ที่เสามุมใกล้เสามงคลก (ภาพที่ 17 ขวา) ตรงหัวเรือนมักมีเชิงพราหรือหิ้ง บูชาอยู่หัวนอน ซึ่งตั้งอยู่บริเวณโถงกลางเรือน

ภาพที่ 17
(ซ้าย) ในโสม (ห้องนอน)
(ขวา) ที่นอนเจ้าเรือนใกล้
เสามงคล

- **ครัวไฟ** (ภาพที่ 18) อยู่ทางทิศตะวันตก ภายในมีแม่เตาไฟ เป็นกระบะไม้อัดดินเหนียว ใช้สำหรับตั้งหม้อ มีพื้นเป็นเชื้อเพลิงก่อไฟ เหนือ แม่เตาไฟมีไม้ไผ่ผ่าซีกสานเป็นแผง แขนงด้วยเชือกใช้วางอาหารหรือไว้ถนอมอาหารแห้ง พื้นที่ส่วนนี้นอกจากใช้ในการประกอบอาหาร ยังใช้รับประทานอาหาร แต่บางเรือนอาจใช้เป็นพื้นที่เก็บข้าวและผลผลิตทางการเกษตรด้วย

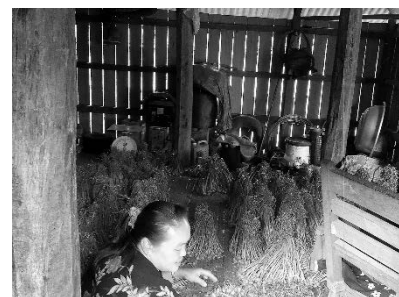
ภาพที่ 18
(ซ้าย) ครัวไฟ
(ขวา) ลักษณะแม่เตาไฟ

- **ชานแดด** (ภาพที่ 19 ซ้าย) เป็นพื้นที่เปิดโล่งไม่มีหลังคาคลุม พื้นที่ชานมักมีระดับต่ำกว่าเรือนเล็กน้อย ใช้ผึ่งตากพืชผล พื้นนิยมใช้ฟากไม้ไผ่ หรือไม้ไผ่ผ่าซีกในการสร้างเป็นทางเชื่อมไปยังส่วนยั้งข้าว

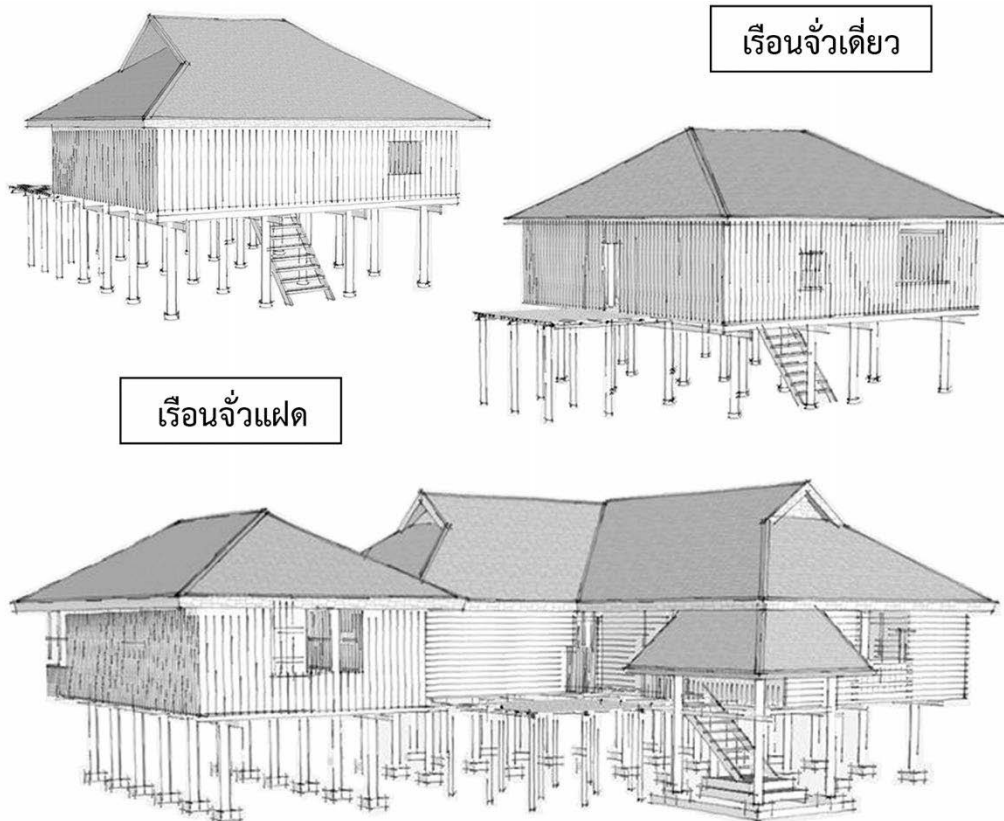
- **ยั้งข้าวหรือเยข้าว** (ภาพที่ 19 ขวา) อยู่ทางทิศตะวันตกของ เรือนแยกจากตัวเรือนหลัก เป็นพื้นที่เก็บข้าวและผลผลิตทางการเกษตร

ภาพที่ 19
(ซ้าย) ชานแดด
(ขวา) ยั้งข้าวหรือเยข้าว

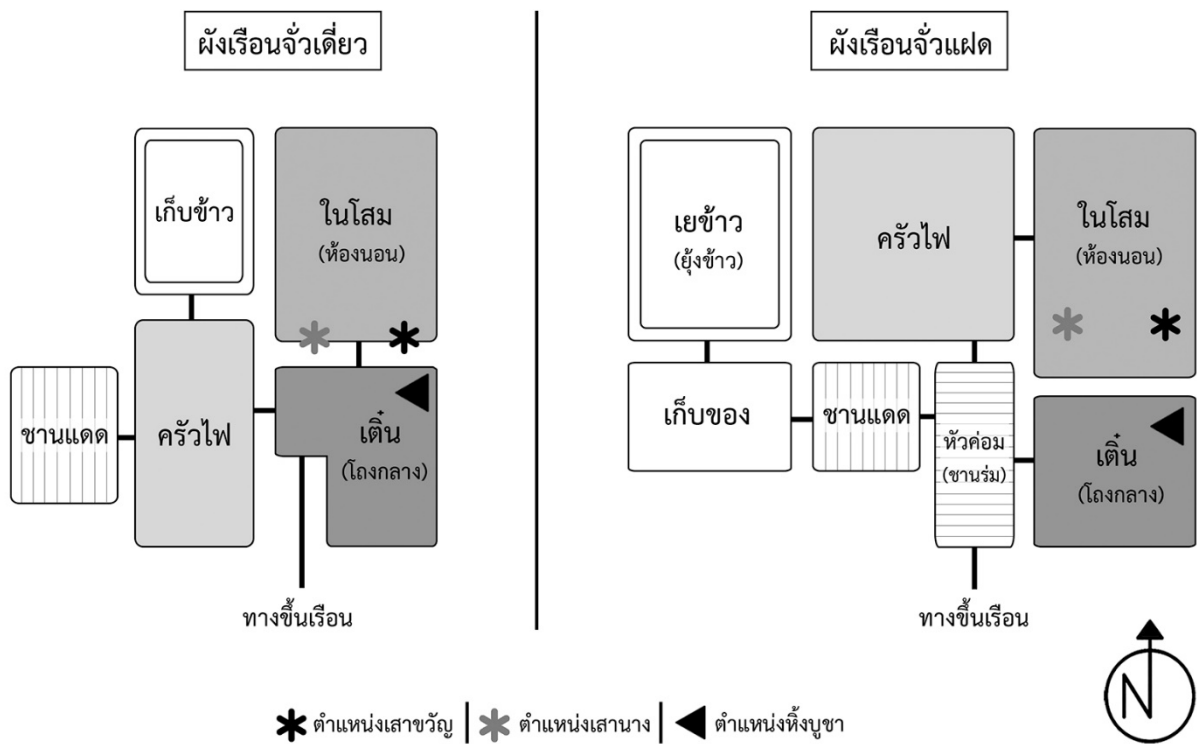

การอภิปรายผล

ผลการศึกษาได้ชี้ให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะของเรือนพื้นถิ่นไทในเมืองยองซึ่งมีแบบแผนของดั้งเดิมที่เป็นไทลื้อจากถิ่นกำเนิด มาผสมผสานกับไทเขินและไทใหญ่ ผนวกการปรับตัวตามสภาพแวดล้อมและการเปลี่ยนแปลงไปความต้องการ เรือนมีลักษณะพื้นฐานคล้ายกันตามแบบแผนไทลื้อ คือเป็นเรือนยกพื้นเสาสูงตั้งบนหินไม่ฝังดิน หันหน้าเรือนทางทิศเหนือ-ทิศใต้ ขึ้นอยู่กับฝั่งที่ตั้งเรือน สิ่งที่ได้รับเอาจากไทเขินและไทใหญ่ที่เห็นได้ชัดคือ สัดส่วนหลังคาที่เล็กลงกว่าเดิม มีความสมดุลกับตัวเรือน ตัวเรือนหลักไม่พบฝาเรือนผายออก แต่พบการผายออกของฝาที่ยุ้งขึ้น โดยเหตุผลของโครงสร้างที่รับน้ำหนักข้าวได้ดีกว่า ยุ้งขึ้นหรือเขี้ยวมีทั้งที่อยู่เป็นห้องเก็บข้าวในครัวไฟกรณีที่เป็นเรือนจั่วเดี่ยว และสร้างแยกเป็นแบบใต้ถุนสูงเชื่อมกับเรือนหลักด้วยชานนอก

****ตัวอย่างรูปแบบเรือนไทในเมืองยอง จากการสำรวจของผู้วิจัย****

ผังของเรือนไทยของพบว่าสัมพันธ์กับรูปทรง โดยจำแนกเป็น 2 รูปแบบ ประกอบด้วยรูปแบบเรือนจั่วเดี่ยวและเรือนจั่วแฝด ซึ่งเรือนทั้ง 2 รูปแบบ มีลักษณะของผังและองค์ประกอบพื้นที่ใช้สอยของเรือนที่คล้ายกัน อาจแตกต่างเพียงการเพิ่มลดหรือรวมองค์ประกอบตามความต้องการของเจ้าเรือน มีการสลับทิศทางระหว่างตำแหน่งห้องนอน ครัวไฟ และการกั้นพื้นที่

ส่วนพื้นที่ภายในเรือนประกอบด้วยพื้นที่ 3 ส่วนหลัก คือ ชานนอก และใน ลำดับการเข้าถึงพื้นที่ใช้สอยของเรือนเริ่มจากใต้ถุน บ้านใด หัวค่อม (ชานร่ม) ชานแดด เต้น (โถงกลางเรือน) โสมนอน (ห้องนอน) และครัวไฟ ซึ่งเป็นลำดับที่มาจากแบบแผนของเรือนไทลื้อและสอดคล้องกับวรรณกรรมที่ศึกษา

หากพิจารณาเรือนไทยของยังคงอัตลักษณ์บางส่วนของเรือนไทลื้อดั้งเดิม โดยเฉพาะรูปทรง ผังพื้นที่ องค์ประกอบพื้นที่ และโครงสร้าง รวมถึงทิศทางการวาง การตั้งเสาหมากและหิ้งบูชายังคงเป็นอัตลักษณ์ของเรือนไทลื้ออยู่ โดยมีพื้นที่ผสมผสานลักษณะถิ่นไทเขินและไทใหญ่ เป็นเรื่องของสัดส่วนเรือนที่ชะลูดขึ้น หลังคาเอื้องกลาง ชายคาสั้นลง ซึ่งเป็นคุณลักษณะสำคัญของเรือนไทยของ

ที่น่าอนุรักษ์ไว้ และการผสมผสานลักษณะไทที่ยังคงแบบแผนความเชื่อเดิมอยู่ การคงลักษณะไว้ได้นี้มักพบในการผสมผสานระหว่างกลุ่มไทด้วยกัน แม้หลายพื้นที่อาจกลายกลืนจนเหมือนกลุ่มใหญ่ไปมาก แต่กรณีเรือนไทยของอยู่ในแอ่งเมืองยองที่ยังเข้าถึงไม่ถ่ายนัก อิทธิพลของกลุ่มไทข้างเคียงจึงยังครอบงำไม่กลายกลืนลักษณะเดิมไปทั้งหมด กรณีนี้จึงนำศึกษาเพื่อสืบทอดต่อไป อย่างไรก็ตามผลของการเปิดเมืองยองมากขึ้นในปัจจุบัน พบเรือนไทยของเปลี่ยนแปลงเป็นเรือนสมัยใหม่มากขึ้น ทำให้ความกลมกลืนของที่อยู่อาศัยกับสภาพแวดล้อมพื้นถิ่นลดลงไป เป็นกรณีศึกษาที่คาดการณ์ความเปลี่ยนแปลงที่มากขึ้นในอนาคต

เชิงอรรถ

¹ อรศิริ ปาณินท์, “สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น,” ใน **เรือนพื้นถิ่นไทย-ไท**, อรศิริ ปาณินท์ และคนอื่น ๆ, บรรณาธิการ (กรุงเทพฯ: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2551), 5-8; ระวีวรรณ โอฬารรัตน์มณี, “สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น: การศึกษา วิจัย และการปฏิบัติวิชาชีพสถาปัตยกรรม,” **วารสารวิชาการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์** สจล. 8, 1 (2552): 56-66.

² จูเหลียงเหวิน, **ชนชาติไต: สถาปัตยกรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีไต** ในสิบสองพันนา, แปลจาก The Dai or Tai and their architecture and customs in South China, แปลโดย งามพรรณ เวชชาชีวะ (เชียงใหม่: สุริวงค์บุ๊คเซนเตอร์, 2537), 14-15.

³ อรศิริ ปาณินท์, “การเปลี่ยนแปลงรูปลักษณะของเรือนพื้นถิ่น: กรณีศึกษาเรือนไทเขินเชียงตุง รัฐฉาน เมียนมา,” **หน้าจั่ว: ว่าด้วยสถาปัตยกรรม การออกแบบ และสภาพแวดล้อม**, ฉบับที่ 33 (มกราคม-ธันวาคม 2561): 23.

⁴ แสง มาละแซม, “ประวัติศาสตร์เมืองยองในวัฒนธรรมไทลื้อ-ไทยวน พุทธศตวรรษที่ 18-พ.ศ. 2101,” ใน **ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น คนยองย้ายแผ่นดิน**, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544), 1-3; สิบพงศ์ จรรย์สืบศรี, “สำรวจชุมชนไทลื้อบ้านกอก้อย เมืองยอง และบ้านดอนใจ เมืองสิง ภูมิปัญญาพัฒนาการ และความสัมพันธ์ไทลื้อย้ายถิ่นสองฝั่งโขง,” ใน **การประชุมวิชาการนานาชาติ สาขาวิจัยและออกแบบสถาปัตยกรรมและสาขาที่เกี่ยวข้อง**, (กรุงเทพฯ: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2559), 68.

⁵ ระวีวรรณ โอฬารรัตน์มณี, “ถิ่นฐานบ้านเรือนไทยของ,” ใน **ถิ่นฐานบ้านเรือนไทยของในรัฐฉาน** (เชียงใหม่: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2557), 4-5.

Bibliography

Chu, Liang Hewin. **chon chāt tai: sathāpattayakam læ khanopthamniām praphēnī tai nai sip sōng phan nā** [The Dai or Tai and their architecture and customs in South China]. Translated by Ngarpun Vejajiva. Chiang Mai: Suriwong Book Center, 1994.

Kreangkrai Kirdsiri and Thanick Muenkhamwang. “rūpsong læ kānchat wāng thī wāng phāinai rūn phūn thin thai lū: bānpān mūāngnūn sipsoṅgpannā yūnnān sathāānarat prachāchonchīn [House form and space organization of Dai Lue vernacular dwelling houses: Manbiancun Village, Menglunzhen, Xishuangbanna, Yunnan, People’s Republic of China].” **NAJUA: History of Architecture and Thai Architecture** 14 (2560): 172-197.

Ornsiri Panin. **bān læ mūbān phūnthin** [Local houses and villages]. Bangkok: The Association of Siamese Architects under the Royal Patronage, 1996.

_____. **khwāmākāi khoṅg rūn phūn thin Thai** [Diversity of Thai Vernacular House]. Bangkok: Faculty of Architecture, Silpakorn University, 2000.

_____. “kān plianplāng rūp lak khoṅg rūn phūn thin : kōānī suksā rūn thai khoēn chīāng tung rat chān mīa nōmā [The transformation of the vernacular house appearance: Case study of the Tai-Kern vernacular house in Keng-Tung, Shan State, Myanmar].” **NAJUA: Architecture, Design and Built Environment**, no. 33 (January-December 2018): 21-38.

- Ornsiri Panin. "sathāpattayakam phūn thin [Vernacular architecture]." In **rūan phūn thin Thai-thai, [Thai Vernacular Houses- Tai]**, 5-8. Edited by Ornsiri Panin, and others. Bangkok: Faculty of Architecture, Silpakorn University, 2008.
- Rawiwan Oranratmanee. **thin thān bānrūan thai yai nai rat chān khwām chūām yōng thāng sathāpattayakam khōng klum chāttiphan thai [Tai Yai Houses in Shan State: The architectural connection of the Tai Ethnic Group]**. Bangkok: National Research Council of Thailand, 2015.
- _____. "thin thān bānrūan Thai yōng [Tai Yawng house homeland]." In **thin thān bānrūan Thai yōng nai rat chān [Tai Yawng House Homeland in Shan State]**, 4-5. Chiang Mai: Faculty of Architecture, Chiang Mai University, 2014.
- _____. "sathāpattayakam phūn thin: kānsuksā wīchai læ kān patibat wīchāchīp sathāpattayakam [Vernacular architecture: Architectural education, research and practice]." **Journal of Faculty of Architecture, KMITL** 8, 1 (2552): 56-66.
- Sawaeng Malasam. "prawattisāt mūang yōng nai watthanatham thailū - Thai won Phutthasatawat thī 18- Pho, So. 2101 [Yawng city history in Tai Lue- Tai Yuan culture 18th-22nd Buddhist century]." In **prawattisāt thōngthin khon yōng yāi phāēndin [Local history Yawng people move the land]**. 2nd ed., 1-40. Bangkok: Thammasat University Printer, 2001.
- Sommai Premchit. **tamnān mūang lū: prawattisāt phūn thin dān din chāng rung mūang yōng mūang sing [Legend of Lue States: Local history of Chiang Rung, Muang Yong and Muang Singh]**. Chiang Mai: Lanna Education Project, Chiang Mai University, 2015.
- Suebpong Chansuebsri. "samrūt chumchon tailū bān kō khoī mūang yōng læ bān dōnchai mūang sing phūmpanya phatthanākān læ khwāmsamphan tailū yāi thin sōng fang khōng [Explore Tai Lue Village, Ban Ko Khoi, Muang Yawng and Ban Don Chai, Muang Sing, Knowledge development and relationships of the Lue migrate on both sides the Mekong]." In **International Conference on Research and Design in Architecture and Related Fields**, 67-88. Bangkok: Faculty of Architecture, Silpakorn University, 2016.
- Thapanee Khruraya. "rūan læ khwām chūa kīeokap rūan khōng chāo thai khoēn mūang chāng tung rat chān sahaphāp mīanmā [House and beliefs about the house of Tai Khoen Keng-Tung, Shan State, Myanmar]." **NAJUA: Architecture, Design and Built Environment**, no. 26 (September 2011-August 2012): 161-177.

Thawee Sawangpanyangkun and Sawaeng

Malasam. **rūāng yō tamnān mūāng
yōng** [Synopsis of the legend of
Muang Yawng]. Chiang Mai: Trio
Advertising and Media Company
Limited, 2011.

_____. **tamnān mūāng yōng** [The Legend
of Muang Yawng]. Bangkok: Mit Nara
Printing, 2014.

Wasan Panyakaew. **lū khām dǣn: kändœnthāng
khōng khon num sǎo chǎo lū
mūāng yōng rat chān prathēt
Phamā** [Lue cross border mobility:
Travel of Lue young people in
Muang Yawng, Shan State, Myanmar].
Chiang Mai: Research and Academic
Services Center, Faculty of Social
Sciences, Chiang Mai University, 2012.

Wanida Phungsoontorn. “**rūan tai lū nai
sip sōng pan nā** [Tai Lue house
in Xishuangbanna].” **NAJUA:
Architecture, Design and Built
Environment**, no. 10 (January-
December 1990): 12-36.